

ks. Grzegorz Fąs

DZIAŁALNOŚĆ DEWOCYJNA I SPOŁECZNO - KULTURALNA BRACTW RELIGIJNYCH W DEKANACIE BYTOMSKIM OD KOŃCA XVI WIEKU DO ROKU 1772

W dekanacie bytomskim, przynależnym wówczas do diecezji krakowskiej, w okresie od XVI wieku do roku 1772 na trzydzieści cztery parafie bractwa religijne istniały w piętnastu. Trzy bractwa posiadały parafie w Siewierzu (Męki Pańskiej, literackie, szkaplerzne) i Koziegłowach (Męki Pańskiej, literackie, różańcowe).

Dwa bractwa znajdowały się na terenie parafii: Bytom (Bożego Ciała i szkaplerzne), Koziegłówki (Szkaplerzne, św. Antoniego) i Mysłowice (różańcowe, św. Anny). Po jednej konfraternii spotykamy w parafiach: Będzin (różańcowe), Chorzów (różańcowe), Chruszczobród (św. Anny), Czeladź (św. Anny), Grodziec (Aniołów Stróżów), Sączów (św. Zofii), Siemunia (św. Izydora), Tarnowskie Góry (św. Barbary), Wojkowice Kościelne (różańcowe) i Woźniki (św. Józefa). W omawianym okresie liczba bractw systematycznie wzrastała, bo gdy w XVI wieku było ich w sumie trzy, to w XVII wieku jest ich już siedemnaście a w XVIII stuleciu dwadzieścia trzy¹. Bractwa te miały okresy rozkwitu, regresu czy wieloletnie przerwy w swej działalności. Jedne z nich przetrwały do dnia dzisiejszego np. szkaplerzne w Koziegłówkach, św. Anny w Czeladzi, św. Józefa w Woźnikach, św. Barbary w Tarnowskich Górach, inne pozostawiły ślady w pewnych formach pobożności np. procesje na św. Izydora w Siemunii, kult Aniołów Stróżów w Grodźcu, cześć do św. Zofii w Sączowie, a jeszcze inne całkiem zanikły: bractwa Męki Pańskiej i Literatów. Wszystkie jednak w jakiś sposób zaznaczyły swój udział w życiu Kościoła i społeczności doczesnej m. in. poprzez działalność dewocyjną i społeczno - kulturalną.

Bractwa jako stowarzyszenia religijne prowadziły działalność dewocyjną. Miała ona różnorodne formy. Niektóre z nich były wspólne dla wszystkich bractw, inne natomiast stanowiły specyfikę poszczególnych stowarzyszeń.

Wspólną dla wszystkich konfraternii była pobożność eucharystyczna. Wyrażała się ona w uczestnictwie we Mszy św., przyjmowaniu komunii św., braniu udziału w procesjach teoferycznych oraz towarzyszeniu kapłanowi udającemu się z Najśw. Sakramentem do chorego. Wstępujący do bractwa musiał wyświadczać się i Komunię św. przyjąć, a jeśli by nie mógł tego uczynić, to wtedy miał żałować całym sercem za grzechy i wzywać Imienia Jezusowego². Nadto bracia byli zobowiązani do spowiadania się i przyjmowania komunii św. w dni określone przez prawo brackie. Członkowie bractw Męki Pańskiej

przystępowali do Komunii św. w święta Podwyższenia Krzyża św. i stygmatów św. Franciszka oraz w każdą czwartą niedzielę miesiąca³. Członkowie bractwa szkaplerznego w Kozięglówkach komunikowali się w święta maryjne⁴. Bractwo literatów w Siewierzu przystępowало do stołu Pańskiego cztery razy w roku w czasie suchych dni⁵. Podobnie postępowali członkowie pozostałych konfraternii.

Bracia byli zobowiązani do uczestnictwa we wspólnych mszach brackich. Nie obowiązywało to pod sankcją grzechu ciężkiego, lecz ci, którzy nie uczestniczyli w Eucharystii tracili nadane z tej okazji przez prawodawcę kościelnego pewne łaski. Jedne konfraternie miały swoje msze w niedziele i święta np. literatów w Kozięglówkach⁶ i w Siewierzu⁷ i różańcowe w Kozięglówkach⁸, inne w określony dzień tygodnia np. św. Antoniego w Kozięglówkach co wtorek wotywa o św. Antonim⁹, Męki Pańskiej w Siewierzu co piątek wotywa o Męce Pańskiej¹⁰ i różańcowe w Mysłowicach co sobotę¹¹. Nadto członkowie bractwa Męki Pańskiej w Siewierzu byli zobowiązani do uczestniczenia we mszy św. we wszystkie dni Wielkiego Postu¹². Natomiast członkowie podobnego bractwa w Kozięglówkach byli zobowiązani do uczestniczenia we mszach św. we wszystkie niedziele i piątki Wielkiego Postu; msze były odprawiane przy wystawionym Najświętszym Sakramencie¹³. Konfraternia szkaplerzna zbierała się raz w miesiącu na wspólne msze św.¹⁴. Bractwo różańcowe w Będzinie gromadziło się w pierwszą niedzielę miesiąca i po uroczystościach maryjnych na msze św. wotywnie¹⁵. Członkowie bractwa św. Barbary w Tarnowskich Górach zbierali się 10 razy do roku na mszy św. odprawianej w intencji żywych i zmarłych braci i sióstr¹⁶, podobnie praktykowała konfraternia św. Izydora w Siemunii¹⁷. Członkowie bractwa Aniołów Stróżów w Grodźcu zbierali się raz na kwartał na wspólnej mszy św.¹⁸, a członkowie konfraternii św. Anny w Chruszczobrodzie we wtorki i środy suchych dni¹⁹.

Bractwa organizowały procesje teoferyczne z okazji świąt ogólnokościelnych i brackich. Procesje z Najśw. Sakramentem odbywały się najczęściej w święta Paschy, Oktawy Bożego Ciała i w inne uroczystości. Tego typu procesje organizowały bractwa Męki Pańskiej i szkaplerzne w Siewierzu²⁰, różańcowe i św. Anny w Mysłowicach²¹ i św. Józefa w Woźnikach²². Poza tym bractwo Męki Pańskiej w Siewierzu przez cały Wielki Post każdego dnia po południu urządzało procesję eucharystyczną²³. Nadto członkowie konfraternii Męki Pańskiej, szkaplerznych, św. Anny, św. Barbary, św. Józefa i innych byli zobowiązani towarzyszyć kapłanowi udającemu się z Najśw. Sakramentem do chorego. Jeśli by jednak nie mogli sami pójść, wtedy mieli zmówić pewne modlitwy np. 7 Ojcze nasz, 7 Zdrowaś i 7 Wierzę w Boga²⁴.

Bractwa inspirowały wystawienia Najśw. Sakramentu z okazji uroczystości kościelnych lub dla uczczenia tajemnic z życia Chrystusa Pana albo Jego świętych. Tego typu wystawienia organizowały bractwa: Męki Pańskiej, literatów, szkaplerzne, różańcowe, św. Anny i św. Józefa. Zapewniały one przy tym światło na ołtarzu czyli 6 świec oraz starały się o kapłana, który zrobiłby wystawienie²⁵.

Bractwa Męki Pańskiej pielęgnowały pobożność pasyjną. Oprócz wspomnianych wotywnych mszy o Męce Pańskiej, odprawianych co piątek, miały specjalne nabożeństwa pasyjne. W Siewierzu we wszystkie dni Wielkiego Postu śpiewano Oficjum o Męce Pańskiej czyli Gorzkie Żale. Po południu odprawiano kompletę z towarzyszeniem organów. Dzień kończono odśpiewaniem tzw. Gradusów. Były to specjalne modlitwy brackie w liczbie 15, podczas których rozważano mękę i śmierć Chrystusa. Odprawiano je na wzór dzisiejszej drogi krzyzowej. Nazwa gradusy wzięła się stąd, że odmawiano je na stopniach, schodkach. Następnie podczas procesji eucharystycznej śpiewano „Stabat Mater Dolorosa”, a po procesji chór kończył śpiew Pasji Pańskiej, a bracia w tym czasie naśladując Chrystusa cierpiącego szli się biczować²⁶. Członkowie bractwa Męki Pańskiej w Koziegłowach odprawiali Gorzkie Żale w Wielkim Poście co piątek a po południu tegoż dnia odprawiali tzw. Gradusy.

W Wielki Czwartek w tzw. ogrodzie Getsemani odprawiali Wieczernię Pańską tzn. szli w procesji do Ogrójca i tam na miejscu odmawiali 30 Ojciec nasz i Zdrowaś Maryjo a następnie bracia się biczowali, po czym wszyscy się rozchodzili do domów. W Wielki Piątek zbierali się na wspólnych modlitwach i procesyjnie obchodzili kaplice św. Krzyża, św. Barbary i św. Anny²⁷.

Rysem charakterystycznym wielu bractw były pobożność maryjna. Pielęgnowały ją przede wszystkim konfraternie maryjne. Jednym z przejawów tej pobożności były odprawiane msze św. ku czci Najśw. Maryi Panny tak czyniono w bractwach literackich w Koziegłowach i Siewierzu²⁸.

Z okazji uroczystości maryjnych bractwa różańcowe w Będzinie i Mysłowicach oraz szkaplerzne w Siewierzu urządzały procesje teoferyczne lub wystawienie Najśw. Sakramentu²⁹.

Odmawiany lub śpiewany różaniec św. stanowił inną formę pobożności maryjnej. Bractwa różańcowe w Mysłowicach i Wojkowicach Kościelnych śpiewały nabożnie różaniec w każdą niedzielę i święto, a w Koziegłowach recytowano część różańca w środy i piątki³⁰. Członkowie konfraternii św. Barbary w Tarnowskich Górach śpiewali różaniec podczas pięciu świąt brackich³¹.

Rozpowszechnioną formą pobożności były śpiewane lub recytowane litanie maryjne. Praktykowały to bractwa różańcowe w Koziegłowach i Mysłowicach, św. Anny w Chruszczobrodzie i św. Barbary w Tarnowskich Górach³². Natomiast w konfraterniach szkaplerznych w Koziegłówkach i Siewierzu oraz św. Anny w Chruszczobrodzie śpiewano Godzinki ku czci Najśw. Maryi Panny zwane niekiedy Małym Oficjum³³. W Koziegłowach bractwo Męki Pańskiej specjalnie opłacało nauczyciela i uczniów, aby co tydzień śpiewali hymn Bogurodzica³⁴.

Konfraternie ku czci świętych szerzyły kult swoich patronów. Szczególnie uroczystości obchodzono dzień poświęcony patronowi bractwa. Dzień ten był obchodzony na równi z odpustem parafialnym. Odbywały się wtedy procesje eucharystyczne i wystawienie Najśw. Sakramentu³⁵. Ponadto niektóre dni tygodnia były poświęcone konkretnemu świętemu. Bractwa św. Anny w Czeladzi

i Mysłowicach w każdy wtorek oddawały cześć swojej patronce, uczestnicząc we wspólnych modlitwach i mszach wotywnych³⁶, a w Chruszczobrodzie jedynie we wtorki suchych dni³⁷. Podobnie wtorki były poświęcone św. Antoniemu przez bractwo jego imienia w Kozięglówkach. Promotor tej konfraternii co wtorek odprawiał mszę wotywną ku czci św. Antoniego³⁸. Bractwa św. Anny w Chruszczobrodzie i Czeldzi odprawiały także Godzinki i Koronkę św. Anny³⁹.

Konfraternie prowadziły działalność dewocyjną związaną również z wystrojem świątyń, ołtarzy, sprzętów kościelnych itp. Posiadały własne monstrancje, kielichy, ornaty, bieliznę ołtarzową, obrazy procesyjne i ołtarzowe, feretrony, kapy, peleryny itp. Jak wielka była troska o te sprawy świadczą o tym opisy przedmiotów kultu oraz spisy inwentarzy brackich⁴⁰.

Bractwa oprócz pobożności wspólnotowej zachęcały swoich członków do prywatnych praktyk dewocyjnych. Przykładem takiego postępowania może być zachęta dla członków bractwa szkaplerznego w Kozięglówkach. Mieli oni codziennie odmawiać 7 Ojcze nasz i Zdrowaś oraz 1 Wierzę⁴¹. Członkowie bractwa Aniołów Stróżów odmawiali codziennie modlitwę do Anioła Stróża⁴². Każdego dnia odmawiali 3 Ojcze nasz i Zdrowaś oraz 1 Wierzę bracia i siostry konfraternii św. Anny w Czelandzi⁴³.

Rysem charakterystycznym wszystkich bractw była troska o zmarłych braci i siostry. Każda konfraternia przynajmniej cztery razy do roku i to przeważnie z okazji suchych dni zamawiała mszę św. w intencji zmarłych. Promotorzy lub kapelani niektórych bractw co tydzień lub co miesiąc odprawiali mszę św. za zmarłych⁴⁴. W każdy piątek odprawiano mszę św. za zmarłego fundatora bractwa św. Antoniego w Kozięglówkach a w sobotę za zmarłych z konfraternii różańcowej w Wojkowicach Kościelnych⁴⁵. Natomiast bractwa różańcowe w Będzinie i Mysłowicach oraz szkaplerzne w Siewierzu gromadziły się raz w miesiącu na mszy za zmarłych⁴⁶.

Można stwierdzić, iż bractwa z dekanatu bytomskiego prowadziły różnorodną działalność dewocyjną. Można w niej wyróżnić aspekty: eucharystyczny, pasyjny, maryjny, hagiologiczny, eschatologiczny i eklezjalny,

Wspólnota parafialna odczuwała skutki działalności bractw nie tylko na polu dewocyjnym, ale i na płaszczyźnie życia społecznego i kulturalnego. Stąd też bractwa obok szerzenia chwały Bożej, stawiały przed sobą zadania o charakterze społecznym i kulturalnym. Pragnęły przychodzić z różnorodną pomocą partykularnej wspólnoty. Konfraternie szczególnie zajęły się ludźmi potrzebującymi wsparcia i opieki. Staraly się zaradzać klęskom społecznym. Cele te bractwa starały się realizować w miarę posiadanych środków i możliwości.

Wśród ludzi potrzebujących, którymi zajmowały się bractwa można wyróżnić następujące grupy: ubodzy, chorzy, więźniowie, podróżni i inni. Te grupy ludzi były objęte szczególną działalnością charytatywną konfraternii. Przy czym - jak stwierdzały ustawy bractwa św. Anny w Mysłowicach - „ubóstwo rozumieć się ma nie owi biegunowie, ale ludzie podupadli, rzemieślnicy ubodzy albo też chorobą długą wzięci, o którychby wiadomość pewna była, że nie pijaństwem ani kosterą podupadli”⁴⁷. Bractwa przeprowadzały wspólne akcje,

aby zaradzać biedzie ludzkiej oraz zobowiązywały członków do okazywania miłosierdzia potrzebującym. Bractwo Męki Pańskiej w Siewierzu rozdzielało co tydzień 30 ubogim po 3 grosze⁴⁸. Konfraternia tego samego typu w Koziegłowach dwa razy do roku rozważała jak przyjść z pomocą ludziom biednym⁴⁹. Od 1678 r. bractwo różańcowe w Mysłowicach co roku miało wypłacać 50 zł pol. dla ubogich przebywających w szpitalu miejskim⁵⁰. Członkowie bractwa św. Józefa w Woźnikach byli zobowiązani udzielać gościny ubogim, szczególnie gdy znajdował się w podróży⁵¹. Natomiast członkowie konfraternii św. Barbary w Tarnowskich Górach nawiedzali biednych przebywających w szpitalu⁵². Na podstawie zachowanych źródeł możemy powiedzieć, że członkowie wszystkich bractw zobowiązani byli troszczyć się o chorych. Wyrazem tej troski miało być towarzyszenie kapłanowi udającemu się z komunią św. do chorego, a jeśliby miał ktoś jakieś przeszkody z wypełnieniem tego obowiązku, to polecano, aby przynajmniej pomodlił się w intencji chorego⁵³.

Konfraternie pamiętały też o tym, aby zająć się grzebaniem zmarłych, zwłaszcza gdy nimi byli ubodzy członkowie stowarzyszenia. Bractwa różańcowe w Będzinie, Koziegłowach i Mysłowicach gromadziły specjalne fundusze na zorganizowanie pogrzebów brackich oraz troszczyły się o groby swoich członków⁵⁴.

Z działalnością charytatywną ściśle powiązana była troska o podniesienie w społeczeństwie poziomu wiedzy szczególnie religijnej. Znający zasady wiary katolickiej byli nauczycielami dla analfabetów religijnych, dla nieumiejących podstawowych prawd wiary; uczono Modlitwy Pańskiej, Pozdrowienia Anielskiego i Wyznania Wiary, starano się przygotować do świadomego przyjmowania Komunii św. Zadania te podejmowały bractwa Męki Pańskiej, szkaplerzne, św. Anny, św. Barbary i św. Józefa. Nauczanie tych prawd związane było na rzecz wykorzenia lub przynajmniej ograniczenia wpływów herezji. Bractwa modliły się o wykorzenie herezji i wywyższenia Kościoła katolickiego. Zobowiązywały swoich członków, aby czynili wszystko w celu „naprowadzenia na drogę zbawienia błądzących”⁵⁵.

Nie tylko brak jedności między wyznaniem chrześcijańskimi utrudniał życie społeczne, ale jeszcze bardziej dotkliwe było rozbitcie wewnątrz poszczególnych grup społecznych. Stąd też bractwa starały się zaradzać, gdy było to tylko możliwe, wszelkim waśniami, kłótniom lub swarom. Jednały tych, którzy prowadzili spory oraz zapobiegały nowym kłótniom i niezgodom. Tego typu działania należały do pierwszorzędnych w bractwach Męki Pańskiej, szkaplerznych, św. Anny, św. Barbary i św. Józefa.

Problemem tamtych czasów musiało być pijaństwo znacznych grup społecznych, skoro bracia byli zobowiązani nie tylko do zachowania trzeźwości ale i do odwodzenia innych od upijania się. Przepisy brackie nie wspominałyby o tym, gdyby nie było zagrożenia społecznego w tej dziedzinie. Własnym przykładem oraz perswazją na innych członkowie konfraternii tworzyli klimat trzeźwości w społeczeństwie, które nie potrafiło w umiejętny sposób korzystać

z alkoholu⁵⁶. Obok pijaństwa inną plagą społeczną było częste używanie bluźnierstw. Bracia sami ich unikali i innych od tego odwodzili. Był to ich wkład w pielęgnowanie piękna i dostojności mowy ojczystej⁵⁷.

Bractwa prowadziły ożywioną działalność kulturalną. Dbały o estetyczny wygląd i wystrój swoich kaplic i ołtarzy. Staraly się, aby one były pięknie ozdobione różnymi obrazami. Konfraternie, chcąc, aby ołtarze odzwierciedlały rangę stowarzyszenia, staraly się, aby były one jak najbogatsze i jak najpiękniejsze. Niektóre z nich zachowały się do naszych czasów np. ołtarze św. Anny w Czeladzi, Męki Pańskiej w Siewierzu i Koziegłowach⁵⁸.

Konfraternie posiadały oprócz zdobionych ołtarzy artystycznie wykonany sprzęt liturgiczny. Szczegółowy opis monstrancji, kielichów, ampulek itp. zawarty w wizytacji z 1665 r. a dotyczący bractw literatów i Męki Pańskiej w Koziegłowach daje nam próbkę kunsztu sztuki złotniczej, zdobniczej tamtego okresu. Bractwa były fundatorami i właścicielami tego typu dzieł sztuki. Dla przykładu warto podać opis srebrnego krzyża będącego w posiadaniu bractwa różańcowego w Koziegłowach. Był on „gładkiej roboty, miejscami pozłacany, po jednej stronie czterech Ewangelistów pozłacanych, po drugiej stronie kamyków sześć i *Signes Crucifixi* wyzłocone”⁵⁹.

Natomiast dziełami sztuki tkackiej były pięknie haftowane i zdobione ornaty, obrusy, antepedia, chorągwie brackie oraz stroje braci i siostr⁶⁰.

Innym wyrazem działalności kulturalnej bractw są pozostawione przez nie księgi brackie, modlitewniki lub też inne dokumenty pisane. Przyczyniały się one do rozwoju polskiego języka literackiego. Księgi brackie, które były prowadzone w języku łacińskim i polskim, mogą dzisiaj służyć m.in. jako świadectwa dawnego języka⁶¹.

Konfraternie staraly się także o piękno nabożeństw brackich. Dlatego też dla prowadzenia śpiewu angażowano specjalnych kantorów, organistów czy też schole lub chóry a bractwo św. Antoniego w Koziegłówkach posiadało z tej racji ośmiogłosowe organy⁶². Poza tym konfraternia Męki Pańskiej w Koziegłowach pielęgnowało śpiew pieśni polskiej Bogarodzica⁶³. Nie możemy też zapomnieć o wkładzie jaki włożyły bractwa literackie w rozwój kultury umysłowej, a zwłaszcza kultury łacińskiej⁶⁴.

Trzeba stwierdzić, że bractwa staraly się zaradzić niedomaganiom w życiu społecznym, przyczyniały się do ulepszania obyczajów a w dziedzinie kulturalnej były mecenasami sztuki religijnej. Wpływały szczególnie na życie religijne jak i społeczno - kulturalne parafii, w których działały.

PRZYPISY

¹ Opracowano na podstawie akt wizytacyjnych dekanatu bytomskiego znajdujących się w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie (Akta wizytacyjne z lat: 1601, 1611, 1657, 1720 - 1721, 1747 - 1748, sygn. AV 30 - dalej Vis. 1748), Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie (Akta wizytacyjne z lat: 1598, 1618), Archiwum

Archidiecezjalnym we Wrocławiu (Visitatio ecclesiarum Decanatus bythomiensis sub auspiciis Felicis Pauli Turski, episcopi Cracoviensis, per Franciscum Bartuzel, Decanatum Bythomiensem, expedita. Sygn. II b 167 skrót dalej Vis. 1791) oraz archiwaliów znajdujących się w archiwach parafialnych. Większość wizytacji wydano drukiem:

Akta Wizytacji dekanatów bytomskiego i pszczyńskiego dokonanej w roku 1598 z polecenia Jerzego Kardynała Radziwilla, Biskupa Krakowskiego. Wyd. M. Wojtas. Katowice 1938 (dalej Vis. 1598);

Materiały źródłowe do dziejów Kościoła w obecnej diecezji katowickiej. Protokoły wizytacyjne z 1611 r. Wyd. F. Maroń. Śląskie Studia Historyczno - Teologiczne (ŚSHT) t. 6 (1973), s. 317 - 331. (dalej Vis. 1611);

Protokoły wizytacyjne z 1619 r., Wyd. F. Maroń, ŚSHT, t. 7 (1974), s. 309 - 348 (dalej Vis. 1619);

Protokoły wizytacyjne z 1657 r. Wyd. F. Maroń. ŚSHT. t. 8 (1975), s. 293 - 314 (dalej Vis. 1657);

Protokoły wizytacyjne z 1655 r., Wyd. F. Maroń. ŚSHT, t. 9 (1976), s. 275 - 310 (dalej Vis. 1665);

Protokoły wizytacyjne z 1720 i 1721 r., Wyd. F. Maroń. ŚSHT, t. 11 (1978), s. 333 - 370 i ŚSHT, t. 12 (1979), s. 291 - 325 (dalej Vis. 1720);

² Archiwum Parafialne (dalej AP) Czeladź, Księga Bractwa Świętej Anny, AP Tarnowskie Góry, Album Confraternitas Sanctae Barbarae s. 3- 5; AP Woźniki, Księga Bractwa św. Józefa k. 3 - 5 v.

³ Descriptio officiorum Archiconfraternitas Compassionis Christi., s. 87.

⁴ AP Koziegłówek, Księga Bractwa Szkaplerza Świętego, s. 5.

⁵ Vis. 1598, s. 39.

⁶ Tamże, s. 29; Vis 1619, s. 325.

⁷ Vis. 1598, s. 39; Vis. 1619, s. 321.

⁸ Vis. 1747, s. 376.

⁹ Vis. 1721, s. 320.

¹⁰ Tamże, s. 322.

¹¹ Vis. 1791, s. 70.

¹² Vis. 1747, s. 343.

¹³ Tamże, s. 378.

¹⁴ Vis. 1721, s. 323.

¹⁵ Vis. 1747, s. 258.

¹⁶ AP Tarnowskie Góry, Album ..., s. 11.

¹⁷ Vis. 1747, s. 296.

¹⁸ Tamże, s. 275.

¹⁹ Tamże, s. 420.

²⁰ Vis. 1721, s. 321.

²¹ Tamże, s. 335.

²² AP Woźniki, Księga ..., k. 5.

²³ Vis. 1747, s. 378.

²⁴ Descriptio officiorum, s. 89; AP Czeladź, Księga ...; AP Koziegłówek, Księga ...i inne.

²⁵ Vis. 1721, passim.

²⁶ Vis. 1747, s. 343 - 344.

²⁷ Tamże, s. 378.

²⁸ Vis. 1598, s. 38; Vis. 1619, s. 321; Vis. 1747, s. 234.

²⁹ Vis. 1721, s. 300, 321, 325, 335; Vis. 1747, s. 258.

- ³⁰ *Vis. 1721*, s. 299, 338; *Vis. 1747*, passim; *Vis. 1792*, s. 70.
- ³¹ AP Tarnowskie Góry, Album ..., s. 11.
- ³² Tamże, s. 11; *Vis. 1747*, s. 376; *Vis. 1792*, s. 75; AP Chruszczobrod, Jura ecclesiae parochialis Chruszczobrodensis, s. 105.
- ³³ *Vis. 1747*, s. 335; AP Chruszczobrod, Iura ..., s. 105; AP Koziegłówek, Księga ..., s. 5.
- ³⁴ *Vis. 1747*, s. 378.
- ³⁵ *Vis. 1721*, passim; *Vis. 1747*, passim.
- ³⁶ *Vis. 1721*, s. 304; J. Kudera, *Historia parafii Mysłowickiej*, Mysłowice 1934, s. 235.
- ³⁷ *Vis. 1737*, s. 420.
- ³⁸ *Vis. 1721*, s. 320.
- ³⁹ *Vis. 1747*, s. 422; AP Czeladź, Kronika Parafialna, t. I; AP Chruszczobrod, Iura ..., s. 105.
- ⁴⁰ *Vis. 1657*, s. 304; *Vis. 1665*, s. 299, 300, 302; *Vis. 1721*, s. 305, 315, 319, 335; *Vis. 1747*, s. 275, 284, 304, 399 - 401.
- ⁴¹ AP Koziegłówek, Księga ..., s. 5.
- ⁴² Archiwum OO. Paulinów na Jasnej Górze nr 1859, Liber Confraternitatis S. Angeli Custodis.
- ⁴³ AP Czeladź, Księga ...
- ⁴⁴ *Vis. 1598*, s. 28, 39; *Vis. 1611*, s. 320, 322; *Vis. 1657*, s. 307; *Vis. 1747*, s. 275, 416, 420.
- ⁴⁵ *Vis. 1721*, s. 320; *Vis. 1747*, s. 319.
- ⁴⁶ *Vis. 1721*, s. 323; *Vis. 1747*, s. 258; *Vis. 1791*, s. 80.
- ⁴⁷ J. Kudera, dz. cyt., s. 236.
- ⁴⁸ *Vis. 1721*, s. 32.
- ⁴⁹ *Vis. 1747*, s. 416.
- ⁵⁰ *Vis. 1792*, s. 70.
- ⁵¹ AP Woźniki, Księga ..., k. 5.
- ⁵² AP Tarnowskie Góry, Album ..., s. 5.
- ⁵³ *Vis. 1747*, s. 402; AP Koziegłówek, Księga ..., s. 4; AP Tarnowskie Góry, Album ..., s. 5; AP Woźniki, Księga ..., k. 5.
- ⁵⁴ *Vis. 1598*, s. 93; *Vis. 1747*, s. 272, 410.
- ⁵⁵ *Vis. 1747*, s. 416; AP Czeladź, Księga ...; AP Tarnowskie Góry, Album ..., s. 5; AP Koziegłówek, Księga ..., s. 5; AP Woźniki, Księga ..., k. 5v.; J. Kudera, dz. cyt., s. 236.
- ⁵⁶ j. w.
- ⁵⁷ j. w.
- ⁵⁸ *Vis. 1665*, s. 299, 302; *Vis. 1721*, s. 315, 319, 335; *Vis. 1747*, s. 287, 299, 304, 305, 318, 324, 325.
- ⁵⁹ *Vis. 1747*, s. 399.
- ⁶⁰ tamże, s. 402, 426; *Vis. 1665*, s. 300; AP Czeladź, Kronika Parafialna; J. Kudera, dz. cyt., s. 235.
- ⁶¹ *Vis. 1747*, s. 257, 379, 420; AP Czeladź, Księga ...; AP Tarnowskie Góry, Album ...; AP Woźniki, Księga ...
- ⁶² *Vis. 1598*, s. 39; *Vis. 1619*, s. 325; *Vis. 1721*, s. 299, 338; *Vis. 1747*, s. 275, 322, 344, 376, 378, 422; *Vis. 1791*, s. 70; AP Chruszczobrod, Iura ..., s. 105; AP Czeladź, Kronika ...; AP Tarnowskie Góry, Album ..., s. 11.
- ⁶³ *Vis. 1747*, s. 378.
- ⁶⁴ *Vis. 1598*, s. 29, 39.